

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРАВОСУДДЯ

В И С Н О В О К

щодо проекту Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України (щодо уточнення відповідальності за вчинення злочинів проти волі, честі та гідності особи)

(реєстр. № 5034 від 19 серпня 2016 року)

Комітет з питань правової політики та правосуддя розглянув на відповідність Конституції України проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України (щодо уточнення відповідальності за вчинення злочинів проти волі, честі та гідності особи) (реєстр. № 5034 від 19 серпня 2016 року), поданий народний депутатом України Мураєвим Є.В. (далі - Законопроект)

Згідно із пояснювальною запискою метою Законопроекту є встановлення передумов недопущення та попередження уникнення відповідальності за вчинення злочинів проти волі, честі та гідності особи, а саме: заклеп та образу, та як наслідок забезпечення гарантованого Конституцією України та Європейськими міжнародними правовими актами права на повагу до честі і гідності особи.

Для досягнення зазначеної вище мети, суб'єктом законодавчої ініціативи пропонується доповнити Кримінальний кодекс України (далі – КК України) новими статтями 151¹ та 151², відповідно до яких встановити кримінальну відповідальність за клеп та образу, а також передбачено внесення змін до статті 477 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України), відповідно до яких встановити, що кримінальне провадження за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтями 151¹, 151² КК України здійснюється у формі приватного обвинувачення.

На думку автора Законопроекту, його прийняття забезпечить встановлення передумов недопущення та попередження уникнення відповідальності за вчинення злочинів проти волі, честі та гідності особи, а саме: за клеп та образу, та як наслідок забезпечення гарантованого

Конституцією України та Європейськими міжнародними правовими актами права на повагу до честі і гідності особи.

Вирішуючи питання про відповідність Законопроекту положенням Конституції України, Комітет виходить з такого.

У Конституції України визначається, що Україна є правовою державою (стаття 1), органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України (частина друга статті 6), закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8).

Відповідно до статті 21 Основного Закону України усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Кожен має право на повагу до його гідності (частина перша статті 28 Конституції України).

Згідно з частиною першою статті 34 Конституції України кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

Таке конституційне регулювання вказаного права узгоджується із Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 року, яким визначено, що кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір (пункт 2 статті 19 Пакту), а також статтею 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція). Так, згідно пункту першого статті 10 Конвенції, кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Однак, пунктом другим зазначеної статті визначено, що здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

У контексті відповідної практики Європейського суду з прав людини варто звернути увагу на основні змістовні та сутнісні елементи свободи вираження поглядів та думок, які відображені у правових позиціях Суду:

По-перше, свобода слова, як одне із основоположних прав у демократичному суспільстві, є певним засобом для суспільного прогресу в

цілому та самореалізації кожного індивіда, що зумовлено такими складовими правових гарантії демократії, як плюралізм, терпимість, відкритість. Однак право на свободу думки і слова має численні винятки (обмеження), які, однак, мають бути чітко визначеними та бути обґрунтованими, необхідними та достатніми для охорони правопорядку та засад демократичного розвитку;

По-друге, сфера обмежень права, передбаченого статтею 10 Конвенції, щодо політичних промов чи питань, що мають суспільний інтерес є незначною (див. рішення від 25 листопада 1996 року у справі «Вінгров проти Об'єднаного Королівства» (*Wingrove v. The United Kingdom*), хоча межі допустимої критики ширше стосовно публічної влади, політиків та уряду, ніж по відношенню до приватної особи, що не займає публічних посад, оскільки дії влади та політиків повинні оцінюватися (перевірятися) не лише за допомогою законодавчих і судових органів, але також і громадської думки, преси. Однак, Європейський суд звертає увагу, що для органів влади, залишається можливість приймати в межах їхньої компетенції як гарантів громадського порядку, заходи реагування на критику, навіть кримінально-правового характеру (див. рішення від 9 червня 1998 року у справі «Інкол проти Туреччини» (*Incal v. Turkey*));

По-третє, Європейський суд розмежовує складові поняття свободи слова «інформація» та «ідеї», враховує вид поглядів та думок (політичні, комерційні, мистецькі тощо), а також засоби їх поширення, (тобто поширює їх окрема особа, друкований орган, телебачення тощо), позаяк за такими критеріями поняття «достовірність» виражених поглядів може мати різне значення.

Зокрема, у рішеннях Європейського суду у справах «Лінгенс проти Австрії» (*Lingens v Austria*) та «Українська прес-група проти України» (*Ukrainian Media Group v. Ukraine*), Суд чітко розмежовує факти та оціночні судження: якщо існування фактів може бути підтвержене, погляди (оцінні судження) не є матеріальними і не підлягають доведенню, а тому особа, що висловила свої погляди, а не факти, не повинна доводити їх правдивість, оскільки це є порушенням статті 10 Конвенції.

По-четверте, втручання в свободу слова та ідей має розглядатися у світлі обставин справи в цілому, включаючи зміст спірної публікації (повідомлення), суспільне значення і контекст, у якому її було опубліковано та чи були вжиті заходи щодо порушника пропорційними щодо переслідування законної мети.

У контексті ініційованих автором Законопроекту доповнень КК України статтею 151², встановлення кримінальної відповідальності за образу, тобто приниження честі та гідності іншої особи, виражене в непристойній формі, слід виходити із того, що право на повагу до гідності людини є одним із фундаментальних конституційних прав, гарантованих та встановлених статтею 28 Конституції України, яке не може бути обмежене навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Вочевидь, що питання законодавчого закріплення кримінальної відповідальності за приниження честі та гідності іншої особи шляхом наклепу, образи чи іншого протиправного втручання, має вирішуватися з урахуванням загального рівня правової культури, рівня розвитку інформаційних відносин у країні, відповідального ставлення до своїх професійних обов'язків розповсюджувачів інформації, поваги до прав іншої особи з боку суспільних діячів та усіх громадян.

У контексті ретроспективного аналізу запропонованих змін до КК України слід зазначити, що Кримінальний кодекс Української РСР, прийнятий 1960 року, якій діяв до 2001 року, містив у собі статтю 125 "Наклеп" і статтю 126 "Образа", однак з прийняттям нового Кримінального кодексу 2001 року дані діяння були декриміналізовані.

Водночас, слід також враховувати, що кримінальна відповідальність за наклеп передбачена у низці європейських країн, зокрема в Австрії, Бельгії, Болгарії, Великобританії, Греції, Данії, Ісландії, Іспанії, Італії, Латвії, Литві, Німеччині, Норвегії, Польщі, Португалії, Фінляндії, Хорватії, Чорногорії, Чехії, Швейцарії, Швеції.

Відповідно до пунктів 1, 22 частини першої статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина; засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

Як зазначив Конституційний Суд України у Рішенні №7-рп/2001 від 30 травня 2001 року, лише Верховна Рада України у відповідному законі має право визначати, яке правопорушення визнається, зокрема, адміністративним правопорушенням чи злочином, та міру відповідальності за нього (абзац сьомий пункту 2 мотивувальної частини).

У контексті запропонованих змін та доповнень частини першої статті 477 КПК України відповідними положеннями про здійснення кримінального провадження у порядку приватного обвинувачення за «наклеп» та «образу», то зазначені пропозиції є сферою правового регулювання процесуального закону.

Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні, одним із повноважень якого є прийняття законів (стаття 75, пункт 3 частини першої статті 85 Конституції України).

Враховуючи викладене, Комітет дійшов висновку, що проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України (щодо уточнення відповідальності за вчинення злочинів проти волі, честі та гідності особи) (реєстр. № 5034 від 19 серпня 2016 року), поданий народний депутатом України Мураєвим Є.В., не суперечить положенням Конституції України.

Голова Комітету

Р.П. КНЯЗЕВИЧ